ערכין

עין יעקב

geulaquiz.com

פרק א

א **ערכין פרק א** - אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר רַב: הָאוֹמֵר סָלַע זוֹ לִצְדָקָה, מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ, בֵּין לְאַחֵר בֵּין לְעַצְמוֹ, בֵּין אָמַר ׳עָלַי׳, בֵּין אָמַר ׳הֲרֵי זֶה׳. תָּנוּ רַבָּנָן: ״סָלַע זוֹ לִצְדָקָה״, עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ לְיַד גַּבַּאי, מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. מִשֶּׁבָּאתָ לְיַד גַּבַּאי, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. אִינִי? וְהָא רַבִּי יַנַּאי יָזִיף וּפָרַע? שַׁאנִי רַבִּי יַנַּאי, דְּנִיחָא לֵהּ לְעַנְיִים, דְּכַמָּה דְּמַשְׁהֵי, מְעַשֶּׂה דְּמִצְוָה הוּא. תָּנוּ רַבָּנָן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. סָבַר רַבִּי חִיָּא [בַּר אַבָּא] לְמֵימַר: לָא שְׁנָא לִדְבַר הָרְשׁוּת וְלָא שְׁנָא לִדְבַר מִצְוָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אַמִּי: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָא שָׁנוּ אֶלָּא לִדְבַר הָרְשׁוּת, אֲבָל לִדְבַר מִצְוָה מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ.

פרק ב

א **ערכין פרק ב** - א כְּתִיב: (תהילים ל״ו:ז׳) ״צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵ־ל״ וְגוֹ׳. אָמַר רַב יְהוּדָה: אִלְמָלֵא ״צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵ־ל״, מִי יָכוֹל לַעֲמֹד לְפָנַי ״מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה״. רַבָּה אָמַר: ״צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵ־ל״, מִפְּנֵי שֶׁ״מִּשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה״. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגֵי? בִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאִיתְּמַר: רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: ׳כּוֹבֵשׁ׳, וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: ׳נוֹשֵׂא׳. רַבָּה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב יְהוּדָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא.

ב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים יָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶם הַהַלֵּל; שְׁמוֹנָה יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנֻכָּה, וְיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב (א׳) שֶׁל עֲצֶרֶת, וּבַגּוֹלָה, עֶשְׂרִים וְאֶחָד. תִּשְׁעָה יְמֵי הֶחָג, שְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנֻכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. מַאי שְׁנָא בֶּחָג, דְּאַמְרִינַן כָּל יוֹמָא? וּמַאי שְׁנָא בְּפֶסַח, דְּלָא אַמְרִינַן כָּל יוֹמָא? דְּחַג, חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן, דְּפֶסַח, אֵין חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן. שַׁבָּת, דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ, לֵימָא; לָא אִיקְּרִי מוֹעֵד; רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּאִיקְּרִי ׳מוֹעֵד׳ לֵימָא; לָא אִיקְּדַשׁ בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:כ״ט) ״הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג״. לֵילָה הַמְקֻדָּשׁ לֶחָג טָעוּן שִׁירָה, וְשֶׁאֵין מְקֻדָּשׁ לֶחָג אֵין טָעוּן שִׁירָה. רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאִיקְּרוּ ׳מוֹעֵד׳, וְאִקְּדּוּשׁ בַּעֲשַׂיַּת מְלָאכָה, לֵימָא; מִשּׁוּם דְּרַבִּי אַבָּהוּ; דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפָּנֵי מָה אֵין אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל שִׁירָה לְפָנֶיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים? אָמַר לָהֶם: אֶפְשָׁר, מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין, וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי? וְהָא חֲנֻכָּה, דְּלָא הָכִי וְלָא הָכִי, וְקָאָמְרִינַן; מִשּׁוּם נִיסָּא. פּוּרִים דְּאִיכָּא נִיסָּא לֵימָא; אָמַר רַב יִצְחָק: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה עַל נֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וַהֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם דְּנֵס שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ הוּא, וְאָמְרִינַן הַלֵּל? כִּדְתַנְיָא: עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה. רַב נַחְמָן אָמַר: קְרִיאָתָהּ זוֹ הַלֵּילָא. רָבָא אָמַר: בִּשְׁלָמָא הָתָם ״הַלְלוּ עַבְדֵי ה׳״ וְלֹא עַבְדֵי פַּרְעֹה, הָכָא ״הַלְלוּ עַבְדֵי ה׳״ וְלֹא עַבְדֵי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ? אַכַּתִּי עַבְדֵי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ אַנַן; וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר: קְרִיאָתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא. וְהָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה. כֵּינָן שֶׁגָּלוּ, חָזְרוּ לְהֶתֵּירָן הָרִאשׁוֹן.

ג תָּנוּ רַבָּנָן: אֲבוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה, שֶׁל קָנֶה הָיָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיָה. צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְצִפּוּהוּ זָהָב וְקוֹלוֹ לֹא הָיָה עָרֵב, נָטְלוּ אֶת צִפּוּיוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹ שֶׁהָיָה. צִלְצָל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב וְנִפְגָּם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אַמָּנִים מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהוּ, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב. נָטְלוּ [אֶת] תִּקּוּנוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹ שֶׁהָיָה. מַכְתֶּשֶׁת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַשָּׁמֶת הַבְּשָׂמִים. נִתְפַּגְּמָה, וְהֵבִיאוּ אַמָּנִים מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַשָּׁמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. נָטְלוּ [אֶת] תִּקּוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַשָּׁמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. אֵלּוּ שְׁנֵי כֵלִים נִשְׁתַּיְּרוּ מִמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְנִתְפַּגְּמוּ, וְלֹא הָיָה לָהֶם אָרוּכָה. וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: (מלכים א ז׳:מ״ה) ״נְחֹשֶׁת מְמֹרָט״. (דברי הימים ב ד׳:י״ט) ״נְחֹשֶׁת (ממורק) [מָרוּק״]. וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: (עזרא ח׳:כ״ז) ״וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מַצְהָב [טוֹבָה] שְׁנַיִם חֲמוּדֹת (מזהב) [כַּזָּהָב]״. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: שְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים בְּאֶחָד שֶׁל זָהָב, וְחַד אָמַר: כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כִּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁשְּׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שְׁנַיִם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ׳שְׁנַיִם׳. אַל תִּיקְרֵי ׳שְׁנַיִם׳ אֶלָּא ׳שְׁנַיִם׳.

ד ב תָּנְיָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: (אומר מי) שִׁילּוֹחַ הָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בִּכְאַסָּר, וְצִוָּה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ, כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבּוּ מֵימָיו, וְנִתְמַעֲטוּ. חָזְרוּ וּמִיעֲטוּהוּ, וְהָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט׳:כ״ב) ״אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ״ וְגוֹ׳.

ה אָמַר (רבה) [רָבָא] בַּר שִׁילָא, אָמַר רַב מַתְנָה, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל: מַגְרְפָה הָיְתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, עֲשָׂרָה נָקָבִים הָיוּ בָּהּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מוֹצִיא עֲשָׂרָה מִינֵי זֶמֶר. נִמְצֵאת כֻּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זֶמֶר, בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: הִיא אַמָּה, וְגָבוֹהַּ אַמָּה, וְקָתָא יוֹצֵא הֵימֶנָּה, וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָּהּ, כָּל אֶחָד מוֹצִיא מֵאָה מִינֵי זֶמֶר, נִמְצֵאת כֻּלָּהּ מוֹצִיאָה אֶלֶף מִינֵי זֶמֶר. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְסִימָנֵיךְ: מַתְנִיתִין גּוּזְמָא.

ו אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן לְעִקָּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ח:ז׳) ״וְשֵׁרַת בְּשֵׁם ה׳ אֱלֹהָיו״, אֵיזוֹ שֵׁרוּת שֶׁבְּשֵׁם? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. וְאֵימָא נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? מִדִּכְתִיב: (שם י) ״לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ״. מִכְּלָל, דִּבְרָכַת כֹּהֲנִים לָאו שֵׁרוּת הוּא. רַב מַתְנָה אָמַר: מֵהָכָא: (שם חכ) ״תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב״. אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. וְאֵימָא דִּבְרֵי תוֹרָה? דִּכְתִיב: (תהילים י״ט:ט׳) ״פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב״, ״מְשַׂמְּחֵי לֵב״ אִיקְּרִי, ״טוֹב״ לָא אִיקְּרִי, וְאֵימָא בִּפּוּרִים? דִּכְתִיב: (דברים כ״ו:י״א) ״וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב״. ״טוֹב״ אִיקְּרִי, ״טוּב לֵבָב״ לָא אִיקְּרִי.

ז חִזְקִיָּה אָמַר: מֵהָכָא: (דברי הימים א ט״ו:כ״ב) ״וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם (ישור) [בַּמַּשָּׂא יָסוֹר] (במשא) כִּי מֵבִין הוּא״. אַל תִּקְרֵי ׳יָסוֹר׳ אֶלָּא ׳יָשִׁיר׳. בַּלְוָטִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵהָכָא, (במדבר ד׳:מ״ז) ״לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה״. אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה שֶׁצְּרִיכָה עֲבוֹדָה? הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: מֵהָכָא, (תהילים פא:ג׳) ״שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל״. רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מֵהָכָא, (ישעיהו כ״ד:י״ד) (״הֵם) [הַמָּה] יִשְׂאוּ קוֹלָם, יָרֹנּוּ בִּגְאוֹן ה׳, צָהֲלוּ מִיָּם״. וְתַנָּא מַיְתֵי לֵיהּ מֵהָכָא: (במדבר ז׳:ט׳) ״וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשְׂאוּ״. מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר ׳בַּכָּתֵף׳, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשָּׂאוּ? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳יִשָּׂאוּ׳? אֵין ׳יִשָּׂאוּ׳ אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים פא:ג׳) ״שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף״. וְאוֹמֵר ״יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ״ וְגוֹ׳. חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: מֵהָכָא: (שמות י״ט:י״ט) ״מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל״, עַל עִסְקֵי קוֹל. רַב אַשִׁי אָמַר: מֵהָכָא: (ד״ה ב ה) ״וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְּרִים וְלַמְשׁוֹרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד״, רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: מֵהָכָא: (במדבר י״ח:ג׳) ״וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״. מָה אַתֶּם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ, אַף הֵם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: ״לֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם״. אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם, בְּמִיתָה. הֵם בְּשֶׁלָּהֶם, אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה.

ח ג [בָּעֵי רַבִּי אַבִּין: עוֹלַת נְדָבַת צִבּוּר טְעוּנָה שִׁירָה אוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה שִׁירָה? (במדבר י) ״עוֹלֹתֵיכֶם״ אָמַר רַחֲמָנָא, אַחַת עוֹלַת חוֹבָה וְאַחַת עוֹלַת נְדָבָה, אוֹ דִילְמָא עוֹלוֹתֵיכֶם דְּכוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר רַחֲמָנָא וְכוּ׳? תָּא שְׁמַע] : רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַבַּאי וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּב. אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב בַּיִת רִאשׁוֹן, אוֹתוֹ הַיּוֹם, תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה. וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה. וְהָיוּ [כֹּהֲנִים וּ]לְוִיִּים עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָם וְאוֹמְרִים שִׁירָה. וּמַה שִּׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים? (תהילים צ״ד:כ״ג) ״וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם״. וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר: ״יַצְמִיתֵם ה׳ אֱלֹהֵינוּ״, עַד שֶׁבָּאוּ אוֹיְבִים וּכְבָשׁוּם, וְכֵן בַּשֵּׁנִיָּה. הַאי שִׁירָה, מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אִילֵימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה, מִי הֲוָאֵי? בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטֵל הַתָּמִיד! אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה. וְתִסְבְּרָא? מַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת חוֹבָה דְּלָא הֲוָאֵי? וּמַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת נְדָבָה דַּהֲוָאֵי? הָא לָא קַשְׁיָא, בֶּן בָּקָר אַקְרַאי בְּעָלְמָא הוּא דְּאִיתְרְמִי לְהוּ. אָמַר רָבָא וְאִי תֵּימָא רַב אַשִׁי: וְתִסְבְּרָא? שִׁירָה דְּיוֹמֵיהּ? (שם כד) ״לַה׳ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ״, ״וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם״ בְּשִׁירָה דְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּת הוּא! אֶלָּא אִילֵּימָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ.

ט תַּנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּנּוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ, שֶׁל שִׁבְעָה נִימִין הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:י״א) ״שָׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ״, אַל תִּקְרֵי ׳שִׂבַע׳ אֶלָּא ׳שָׂבַע׳, וְשֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ ׳שְׁמוֹנָה׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יב) ״לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית״, עַל נִימָא שְׁמִינִית. שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, ׳עֲשָׂר׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם צב) ״עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל, עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר״. וְנֶאֱמַר: (שם לג) ״הוֹדוּ לַה׳ בְּכִנּוֹר, בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ, שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ״.

פרק ג

א **ערכין פרק ג** - ד משנה נִמְצָא: אוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן־הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ד:כ״ב) ״וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים״. וְגוֹ׳.

ב ה פִּסְקָא: ״שֶׁלֹּא נֶחְתַּם״ וְכוּ׳. מַמַּאי? דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּאַפַּתִּי לֹא מָלְאָה סְאָתָם? דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ד) ״בִּמְלֹאוֹת שְׂפָקוֹ יֵצֵר לוֹ״ (אלא אמר רבי שמעון) [אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ]: אָמַר קְרָא: (במדבר י״ד:כ״ב) ״וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי״, עַל זֶה נֶחְתַּם עֲלֵיהֶם גְּזַר דִּין. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרָע, [מִנָּלָן]? מִמְּרַגְּלִים. וּמַה מְּרַגְּלִים שֶׁהוֹצִיאוּ שֵׁם רַע עַל עֵצִים וַאֲבָנִים, כָּךְ! מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! מַמַּאי? דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא? דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, דִּכְתִיב: (שם יג) ״כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ״. [אַל תִּקְרֵי: ״כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ״, אֶלָּא ״מִמֶּנִּי״]. כְּבָיְכוֹל אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. אֶלָּא אָמַר (רבא) [רַבָּה], אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אָמַר קְרָא: (שם יד) ״וַיַּמֵּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה״, עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ.

ג ו תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: עָשָׂר נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בַּמִּדְבָּר, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמַּיִם, שְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׂלָו. אֶחָד בָּעֵגֶל וְאֶחָד בְּמִדְבַּר פָּארָן. שְׁנַיִם בַּיָּם; אֶחָד בִּירִידָה וְאֶחָד בַּעֲלִיָּה. בִּירִידָה, דִּכְתִיב (שמות י״ד:י״א) ״וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה: הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים״ וְגוֹ׳. בַּעֲלִיָּה, כִּדְרַב הוּנָא,

דְּאָמַר רַב הוּנָא: יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ דּוֹר, מִקְטַנֵּי אֲמָנָה הָיוּ. כִּדְדָרַשׁ רַבָּה בַּר מָרִי: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק״ו:ז׳-ח׳) ״וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף, [וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ״]. מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַמְרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְאָמְרוּ: כְּשָׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה, כָּךְ מִצְרַיִם עוֹלִים מִצַּד אַחֵר, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׁר שֶׁל יָם: פְּלֹט אוֹתָם לַיַּבָּשָׁה! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, [כְּלוּם] יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶחָד וּמֶחֱצָה שֶׁבָּהֶם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, [כְּלוּם] יֵשׁ עֶבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: נַחַל קִישׁוֹן יְהֵא עָרֵב. מִיָּד נִפְלְטוּ לַיַּבָּשָׁה, דִּכְתִיב: (שמות י״ד:ל׳) ״וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם״. שְׁנַיִם בַּמַּיִם, בְּמָרָה, וּבִרְפִידִים. בְּמָרָה, דִּכְתִיב: (שם טו) ״וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה״. וּכְתִיב: (שם) *))״וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה״. בִּרְפִידִים, דִּכְתִיב: (שם יז) ״וַיִּחַן שָׁם לִשְׁתֹּת הָעָם״, וּכְתִיב: (שם) ״וְרָב הָעָם עִם מֹשֶׁה״. שְׁנַיִם בַּמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות טז) ״[אַל תֹּצִאוּ] וְיָצְאוּ. ״אַל תּוֹתִירוּ״ וַיּוֹתִירוּ. שְׁנַיִם בַּשְּׂלָיו, בִּשְׂלָיו רִאשׁוֹן וּבִשְׂלָיו שֵׁנִי. בִּשְׂלָיו רִאשׁוֹן: (שם) ״בִּשְׁבָתְנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר״. בִּשְׂלָיו שֵׁנִי, דִּכְתִיב: (במדבר י״א:ד׳) ״וְהָאֲסַפְסֹף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה״. עֹגֶל כִּדְאִיתֵיהּ. וּבְמִדְבַּר פָּארָן כִּדְאִיתֵיהּ.

ד ז אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: מַאי דִּכְתִיב: (תהילים ק״כ:ג׳) ״מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה״? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן: כָּל אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם זְקוּפִין, וְאַתָּה מוּטָל. כָּל אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם מִבַּחוּץ וְאַתָּה מִבִּפְנִים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת; אַחַת שֶׁל עֶצֶם וְאַחַת שֶׁל בָּשָׂר. ״מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בָּעִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יב) ״אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ, מִי אָדוֹן לָנוּ״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, נְגָעִים בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קא) ״מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ, אוֹתוֹ אַצְמִית״. (גבה עינים ורחב לבב, אותו לא אוכל) וּכְתִיב הָתָם: (ויקרא כה) ״לִצְמִיתֻת״, וּמְתַרְגְּמִינַן ׳לַחֲלוּטִין׳. וּתְנַן: אֵין בֵּין מְצֹרָע מוּסְגָּר לִמְצֹרָע מֻחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (שם יד) ״זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע״, זוֹ הִיא תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת י׳:י״א) ״אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ, וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן״. לֶעָתִיד לָבוֹא מִתְקַבְּצוֹת (ובאות) כָּל הַחַיּוֹת [וּבָאוֹת] אֵצֶל הַנָּחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת לוֹ: אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אַתָּה, מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ? אוֹמֵר לָהֶן: וּמַה יִּתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן? וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עֲוֹנוֹתָיו עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ע״ג:ט׳) ״שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ״. אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, רָאוּי לְסָקְלוֹ בָּאֶבֶן, כְּתִיב הָכָא: (שם קא) ״אוֹתוֹ אַצְמִית״, וּכְתִיב הָתָם: (איכה ג׳:נ״ג) ״צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי״. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ק״א:ה׳) ״[מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ, אוֹתוֹ אַצְמִית, גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב], אוֹתוֹ לֹא אוּכָל״, אַל תִּקְרֵי ״אוֹתוֹ׳ [לֹא אוּכָל״], אֶלָּא ״אִתּוֹ [לֹא אוּכָל״]. וְאֵיכָא דְּמַתְנֵי לָהּ עַל גַּבֵּי הָרוּחַ. אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשַׁר שֶׁל גֵּיהִנֹּם: אֲנִי עָלָיו מִלְמַעְלָה וְאַתָּה עָלָיו מִלְמַטָּה נְדוֹנֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם קכ) ״חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים״. אֵין ׳חֵץ׳ אֶלָּא לָשׁוֹן, (הרע) שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ט׳:ז׳) ״חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר״, וְאֵין ׳גִּבּוֹר׳ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ב:י״ג) ״ה׳ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא״. ״גַּחֲלֵי רְתָמִים״, הֵינוּ גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא: מַאי תַּקָּנְתָּם שֶׁל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט״ו:ד׳) ״מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים״, וְאֵין ׳לָשׁוֹן׳ אֶלָּא לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר: ״חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם״. וְאֵין ״עֵץ חַיִּים״, אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״. וְאִם עַם־הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם טו) ״וְסֹלֶלָּה בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ״, רַבִּי (אבא) [אַחָא] בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: סִפֵּר, אֵין לוֹ תַּקָּנָה! שֶׁכְּבָר כָּרְתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ב:ד׳) ״יַכְרֵת ה׳ כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת, לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת״. אֶלָּא מַה תַּקָּנָתוֹ, שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְסֹלֶלָּה בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ״.

ה ח תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת: עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כְּתִיב הָכָא: (תהילים י״ב:ד׳) ״לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת״, וּכְתִיב בַּעֲבוֹדָה זָרָה: (שמות ל״ב:ל״א) ״אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה״, בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת, כְּתִיב: (בראשית ל״ט:ט׳) ״וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים״. בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב: (שם ד) ״גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא״. ׳גְּדוֹלוֹת׳, אִימָא תַּרְתֵּי? הֵי מִינַיְהוּ מַפְקַת? בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי: ״לָשׁוֹן תְּלִיתָאי קָטִיל תְּלָתָא״, הוֹרֶגֶת לְמְסַפְּרוֹ וְלְמְקַבְּלוֹ וְלָאוֹמְרִים עָלָיו. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ח:כ״א) ״מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן״ וְכִי יֵשׁ יָד לַלָּשׁוֹן? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה יָּד מְמִיתָה, אַף לָשׁוֹן מְמִיתָה. אִי, מַה יָּד אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסָמוּךְ לָהּ, אַף לָשׁוֹן אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסָמוּךְ לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ירמיהו ט׳:ז׳) ״חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם״, אִי, מַה חֵץ שָׁחוּט, עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה, אַף לָשׁוֹן עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ״. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב: ״שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם״, ״חֵץ שָׁחוּט [לְשׁוֹנָם״] לָמָּה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לָן: דְּקַטִּיל כְּחֵץ. וּמֵאַחַר דִּכְתִיב: ״חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם״, ״מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן״ לָמָּה לִי? כִּדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: דְּבָעֵי, חַיֵּי, בְּלִישָׁנִיהּ, דְּבָעֵי מֵיתַת, בְּלִישָׁנִיהּ. הֵיכִי דָּמֵי לִישָׁנָא בִּישָׁא? אָמַר (רבא) [רַבָּה]: כְּגוֹן דְּאָמַר: אִיכָּא נוּרָא בֵּי פְּלָנְיָא. אָמַר לוֹ אַבַּיֵי: מַאי קָא עָבִיד? גְּלוּיֵי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא? אֶלָּא דְּמַפִּיק בְּלָשׁוֹן הָרַע, וְאָמַר: (איכא דמשתכחא) [הֵיכָא מִשְׁתַּכְּחָא] נוּרָא? אֶלָּא בֵּי פְּלָנְיָא, דְּאִיכָּא בִּשְׂרָא וְכַוְרֵי. אָמַר (רב פפא) [רַבָּה]: כָּל מִלְּתָא דְּמִתְאַמְרָה בְּאַפֵּי מָרָהּ,

לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא. אָמַר לוֹ אַבַּיֵי: כָּל־שֶׁכֵּן! דְּאִיכָּא חוּצְפָּא וְלִישָׁנָא בִּישָׁא. אָמַר לוֹ: אֲנָא כִּי הָא דְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לִי: דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מִימַי לֹא אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי. אָמַר (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב הוּנָא: כָּל מִלְּתָא דְּמִתְאַמְרָה בְּאַפֵּי תְּלָתָא לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא. מַאי טַעְמָא? חַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ז:י״ד) ״מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל, בַּבֹּקֶר הַשְׁכִּים, קְלָלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ״, כְּגוֹן דְּאִיקְלַע לְאוּשְׁפִּיזָא, וְטָרְחוּ קַמֵּיהּ שַׁפִּיר, לְמָחָר נָפִיק יָתִיב בְּשׁוּקָא וְאָמַר: ״רַחֲמָנָא לִיבָרְכֵיהּ לְפִלַנְיָא דְּהָכִי טָרַח קַמָּאי״, וְשַׁמְעֵי אִינְשֵׁי וְאָזְלֵי וְאָנְסֵי לֵיהּ. תָּנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהָ דְּרַב סַפְרָא: לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי (גנותו) [רָעָתוֹ]. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי: רַב דִּימִי אֲחוּהָ דְּרַב סַפְרָא חָלַשׁ, עַל רַב סַפְרָא לִשְׁיוּלֵיהּ בֵּיהּ. אָמַר לְהוּ: תֵּיתֵי לִי דְּקֵימִית כָּל דְּאָמוּר רַבָּנָן. אָמְרוּ לֵיהּ: הַאי, מִי מִקַּיְּמַת? לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ [שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי גְּנוּתוֹ]. אָמַר לֵיהּ: לָא (הוה) שְׁמִיעַ לִי, דְּאִי הֲוָה שְׁמִיעַ לִי, קַיְּמִתֵּיהּ.

ו ט אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִים: עַל לָשׁוֹן הָרַע, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל צָרוּת הָעַיִן. עַל לָשׁוֹן הָרַע, דִּכְתִיב: (תהילים ק״א:ה׳) ״מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ, אוֹתוֹ אַצְמִית״. עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב: (שמואל ב ג׳:כ״ט) (״לא) [״וְאַל] יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע״ וְגוֹ׳. וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, דִּכְתִיב: (מלכים ב ה׳:כ״ג) ״וַיֹּאמֶר נַעֲמָן: הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם״. וּכְתִיב: (שם) ״וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ״. עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: (בראשית י״ב:י״ז) ״וַיְנַגַּע ה׳ אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ״. עַל גַּסּוּת הָרוּחַ דִּכְתִיב: (דברי הימים ב כ״ו:ט״ו-ט״ז) (״וּבחזקתו) [״וּכְחֶזְקָתוֹ] גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בַּה׳ אֱלֹהָיו [וגו׳], וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ״. וְעַל הַגָּזֵל דִּכְתִיב: (ויקרא י״ד:ל״ו) ״וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת״, וְתָנָא: הוּא כְּנֵס מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, יָבוֹא הַכֹּהֵן וִיסַּוֵּר מָמוֹנוֹ. וְעַל צָרוּת הָעַיִן, דִּכְתִיב: (שם) ״וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר: כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת״, וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי שֶׁמֵּיֵחַד בֵּיתוֹ לוֹ. אִינִי וְהָאָמַר רַבִּי עָנָנִי בְּרַבִּי שָׁשׁוֹן: לָמָּה נִסְמְכָה [פָּרָשַׁת] בִּגְדֵי כְהֻנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת? לוֹמַר לְךָ: מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין, אַף בִּגְדֵי כְהֻנָּה מְכַפְּרִין. [כְּתֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב: (בראשית כז) ״וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם״. מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב: (שמות כ״ח:מ״ב) ״וְעָשׂוֹ לָהֶם מִכְנְסֵי בַד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה״. מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסּוּת הָרוּחַ, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יָבוֹא דָּבָר שֶׁגַּבֵּהּ וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה גַּבֵּהּ. אַבְנֵט מְכַפֶּרֶת עַל הִרְהוּר הַלֵּב, אַהֵיכָא דְּאִיתֵיהּ. (דכתיב) (שם) ״והיה על לב אהרן״.) חֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין דִּכְתִיב: (שם) ״וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט״. אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דִּכְתִיב: (הושע ג׳:ד׳) ״וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים״. מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא דָּבָר שֶׁבְּקוֹל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הַקּוֹל. צִיץ מְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עַזִּי פָּנִים, כְּתִיב הָכָא: (שמות כ״ח:ל״ז-ל״ח) ״וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן״, וּכְתִיב הָתָם: (ירמיה ה) ״וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ״. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, הָא, דְּלָא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו. אִי אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, אַתּוּ נָגְעִים עֲלֵיהּ, אִי לָא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, מְעִיל מְכַפֵּר. וְהָאָמַר רַבִּי סִימוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם בַּקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה, בְּדָבָר אַחֵר מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה, שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרַע. שְׁפִיכוּת דָּמִים, בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְלָשׁוֹן הָרַע, בְּקִטֹּרֶת. דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא: לָמַדְנוּ לִקְטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, דִּכְתִיב: (במדבר י״ז:י״ב) ״וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וִיכַפֵּר עַל הָעָם״, וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מַה קְּטֹרֶת מְכַפֶּרֶת? עַל לָשׁוֹן הָרַע. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא דָּבָר שֶׁבְּחַשַּׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה חַשַּׁאי. קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים. קַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרַע אַלָּשׁוֹן הָרַע. שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּיָדְעִי מֵאן קְטָלֵיהּ, הָא, דְּלָא יָדְעִי מֵאן קְטָלֵיהּ, דְּיָדְעִי מֵאן קְטָלֵיהּ, בַּר קְטָלָא הוּא! בְּמִזִּיד וְלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. לָשׁוֹן הָרַע אַלָּשׁוֹן הָרַע לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּצִינְעָא הָא, בְּפַרְהֶסְיָא].

ז י בָּעָא [מִינֵּיהּ] רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר (גרב) [נָחָם] מֵרַבִּי חֲנִינָא, [וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָחָם, חַתְנֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא מֵרַבִּי חֲנִינָא], וְאָמְרֵי לָהּ מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצֹרָע תּוֹרָה: (ויקרא י״ג:מ״ו) ״בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ״? הוּא הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וּבֵין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: ״בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ״. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: (שם יד) יָבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִים לְטָהֳרָתוֹ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה פַּטִּיט, לְפִיכָךְ [אָמְרָה תּוֹרָה] יָבִיא קָרְבַּן פָּטִיט. תָּנוּ רַבָּנָן: (שם יט) ״לֹא תִשְׁנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ״, יָכוֹל לֹא יַכֶּנּוּ לֹא יִסְטְרֶנּוּ לֹא יְקַלְלֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״בִּלְבָבֶךָ״! בְּשִׂנְאָה שֶׁבַּלֵּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מִנַּיִן לָרוֹאֶה דָּבָר מְגֻנֶּה בַּחֲבֵרוֹ, שֶׁחַיָּב לְהוֹכִיחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:י״ז) ״הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ״. [הוֹכִיחוֹ וְ]לֹא קִבֵּל, מִנַּיִן שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹכִיחֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״תּוֹכִיחַ״, מִכָּל מָקוֹם. יָכוֹל אֲפִלּוּ פָּנָיו מִשְׁתַּנִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״לֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא״.

ח יא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תָּמֵהַּ אֲנִי [אִם] יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה [מִי] שֶׁיָּכוֹל לְהוֹכִיחַ, אִם יֹאמַר [לוֹ]: טֹל קֵיסָם מִבֵּין שִׁנֶּיךָ, אוֹמְרִים לוֹ: טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן עֲזַרְיָה]: (תמה אני, אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה, אמר רבי עקיבא:) תָּמֵהַּ אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן [בֶּן גּוּרְיָה]: מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהִרְהֵבָה פְּעָמִים לָקָה עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף, עַל יָדִי, שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסִיף בִּי אַהֲבָה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:ח׳) ״אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ, הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ״. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: (בן פזי) תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, הֵי מִינַיְהוּ עֲדִיפָא? אָמַר לֵיהּ: מִי לָא מוֹדֵית דַּעֲנָוָה לִשְׁמָהּ עֲדִיפָא? דְּאָמַר מַר: עֲנָוָה, גְּדוֹלָה מִכֹּלָּן, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נַמִּי עֲדִיפָא!

דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְווֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן בָּא לִשְׁמָן, הֵי דָּמֵי תּוֹכֵחָה לִשְׁמָהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ? כִּי הָא דְּרַב הוּנָא וְחִיָּא בַּר רַב, הֲווּ יַתְבֵי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לְהוּ (רבי) חִיָּא בַּר רַב: חָזֵי מַר דְּקָא מְצַעֵר לִי רַב הוּנָא. קַבִּיל עֲלֵיהּ דִּתּוּ לָא מְצַעֵר לֵיהּ. בָּתַר דְּנָפִיק, אָמַר לֵיהּ: הָכִי וְהָכִי קָא עָבִיד. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא אָמַרְתְּ לִי בְּאַפֵּיהּ? אָמַר לֵיהּ: חַס לִי דְּלִיכְסוּף זַרְעֵיהּ דְּרַב עַל יָדַאי. עַד הֵיכָן תּוֹכֵחָה? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד קְלָלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: עַד נְזִיפָה. [כְּתַנָּאֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עַד הַכָּאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד קְלָלָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: עַד נְזִיפָה]. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א כ׳:ל׳) ״וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בְּיהוֹנָתָן, וַיֹּאמֶר לוֹ: בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיַּטֵּל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ״. מַאן דְּאָמַר: עַד הַכָּאָה, דִּכְתִיב: ״לְהַכּוֹתוֹ״. מַאן דְּאָמַר: עַד קְלָלָה, דִּכְתִיב: (שם) ״לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ״. וּלְמַאן דְּאָמַר: עַד נְזִיפָה, דִּכְתִיב: ״וַיִּחַר״. וּלְמַאן דְּאָמַר: עַד נְזִיפָה, וְהָכְתִיב הַכָּאָה וּקְלָלָה? שַׁאנִי הָתָם, דְּאַגַּב חֲבִיבוּתָא יְתֵירְתָּא דַּהֲוָה [בֵּיהּ] לִיהוֹנָתָן בְּדָוִד, מָסַר נַפְשֵׁיהּ טְפֵי. עַד הֵיכָן לֹא יִשָּׂנֶה אָדָם מֵאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁיַּפְשִׁילוּ כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו. בְּהַכָּאָה דְּיֵדֵיהּ כּוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי. בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו כּוּלֵי עָלְמָא נַמִּי לָא פְּלִיגִי. כִּי פְּלִיגִי בְּהַכָּאָה דְּדָבְיתְהוּ. מַר סָבַר: כֵּיוָן דְּלִדְיֵדֵיהּ לָא קָא מְצַעֵר לֵיהּ, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינַּהּ, וּמַר סָבַר אַתְּי לְאִיטְרוּדֵי. וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּאָמַר מַר: אַכְסָנַאי פּוֹגֵם וְנִפְגָּם.

ט יב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ? מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית י״ג:ג׳) (״אל) [״עַד] הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה״. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (שם) ״וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו״, מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אַכְסַנְיָא דְּאַקְרָאי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם (מאומנות) [מֵאֻמָּנוּתוֹ וּמֵאֻמָּנוּת] אָבוֹתָיו? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ז׳:י״ג-י״ד) ״וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר, בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת, וַיִּמָּלֵא אֶת הַחָכְמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת״. וְאָמַר מַר: אִמֵּיהּ מִדְּבֵית דָּן. (דכתיב) [וּכְתִיב]: ״וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן״ (חרש״).

י יג עַד הֵיכָן תַּכְלִית יְסוּרִין? [אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר]: כָּל שֶׁאָרְגוּ לוֹ בֶּגֶד לִלְבֹּשׁ וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל עָלָיו. מַתְקִיף לָהּ (רבי) [רָבָא] זְעִירָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: גְּדוֹלָה מִזּוֹ אָמְרוּ: אֲפִלּוּ נִתְפַּוְּנוּ לִמְזֹג לוֹ בְּחַמִּין, וּמָזְגוּ לוֹ בְּצוֹנֵן. בְּצוֹנֵן וּמָזְגוּ לוֹ בְּחַמִּין. וְאַתְּ אָמַרְתְּ כּוּלֵי הַאי? מַר בְּרֵיהּ (דרב דימי) [דְּרַבִּינָא] אָמַר: אֲפִלּוּ נָהֲפַךְ לוֹ חֲלוּקוֹ. רָבָא אָמַר וְאִיתֵּימָא [רַב חִסְדָּא וְאִיתֵּימָא] רַבִּי יִצְחָק, וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֲפִלּוּ הוֹשִׁיט יָדוֹ לַכִּיס לִטֹּל שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְיָדוֹ שְׁתַּיִם, וְדַוְקָא שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְיָדוֹ שְׁנַיִם, אֲבָל שְׁתַּיִם וְעָלוּ שָׁלֹשׁ, לָא! דִּלְמָא אִית טִירְחָא לְמִשְׁדַּיָּא, וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין, קִבֵּל עוֹלָמוֹ. בְּמַעֲרָבָא אַמְרֵי: פֵּרְעָנוּת מְזַדַּמֶּנֶת לוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אִלְמָלֵא בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּדִּין, אֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד מִפְּנֵי הַתּוֹכֵחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״ב:ז׳) ״וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאֶשְׁפְּטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי ה׳, אֶת כָּל צִדְקוֹת ה׳ אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם״.

יא יד (תהילים כ״ד:ו׳) ״זֶה דּוֹר דּוֹרְשָׁיו מְבַקְּשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה״. פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבָּנָן, חַד אָמַר: דּוֹר לְפִי פַּרְנָס, וְחַד אָמַר: פַּרְנָס לְפִי דּוֹרוֹ. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְמַעֲלְיוּתָא. דְּמַר סָבַר: אִי מַעֲלֵי דָּרָא מַעֲלֵי פַּרְנָס, וּמַר סָבַר: אִי מַעֲלֵי פַּרְנָס מַעֲלֵי דָּרָא, הָא אֵיכָּא יְהוֹיָקִים? דִּלְמָא מַעֲלֵי וְדָרֵיהּ מַעֲלֵי! וְהָא אֵיכָּא צִדְקִיָּהוּ? דַּהֲוָה מַעֲלֵי וְדָרֵיהּ לָא הֲוָה מַעֲלֵי! דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״ו:א׳) ״בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה״. (שם כח) ״וּבְרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה״, בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתֹהוּ וָבֹהוּ בִּשְׁבִיל יְהוֹיָקִים, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּדוֹרוֹ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ. בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתֹהוּ וָבֹהוּ בִּשְׁבִיל דּוֹרוֹ שֶׁל צִדְקִיָּהוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּצִדְקִיָּהוּ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ. אֶלָּא לְעִנְיַן תּוֹקְפָא וְנִיחוּתָא קָאֲמִרִינַן.

פרק ד

א ערכין פרק ד - אין אגדות בפרק זה.

פרק ה

א ערכין פרק ה - אין אגדות בפרק זה.

פרק ו

א ערכין פרק ו - מִשְׁנָה הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כְּשֶׁיִּגָּרְשֶׁנָּה, יְדוֹר הֲנָאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אַף הֶעָרֵב לָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהָיָה בַּעְלָהּ מְגָרְשָׁהּ, יְדִירָנָהּ הֲנָאָה, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה קִינוּנְיָא עַל נְכָסִים שֶׁל זֶה, וְיַחֲזֹר אֶת אִשְׁתּוֹ. גְּמָרָא. מֹשֶׁה בַּר עַצְרִי עַרְבָא דְּכַלְתֵּיהּ הֲוָה, וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ, צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הֲוָה, וּדְחִיקָא לֵיהּ מִלְּתָא. אָמַר אַבַּיֵי: לֵיכָּא דְּנִיסְבֵּיהּ עֵצָה לְרַב הוּנָא, דְּלֵיגְרְשָׁהּ לְדִבְיתְהוּ וְתִתְבַּע כְּתֻבָּתָהּ מֵאֲבִיהָ, וְלֵיהַדְּרָהּ מֵהָדְרֵי. אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָאָנָן, "יְדוֹר הֲנָאָה" תְּנַן! וְאַבַּיֵי? אַטּוּ כָּל דְּמִגָּרֵשׁ, בְּבֵית־דִּין מְגָרֵשׁ? לְסוֹף אִיגְּלָאי מִלְּתָא דְּכֹהֵן הֲוָה. אָמַר אַבַּיֵי: בָּתַר עַנְיָא אַזְלָא עֲנִיּוּתָא. וּמִי אָמַר אַבַּיֵי הָכִי? וְהָאָמַר אַבַּיֵי: אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוּם? זֶה הַמֵּשִׂיא עֵצָה לִמְכֹּר נְכָסִים, כְּרַבָּן [שִׁמְעוֹן בֶּן] גַּמְלִיאֵל. בְּרֵיהּ שַׁאנִי, וְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן שַׁאנִי.

ב [פִּסְקָא]. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין. הַהוּא גַּבְרָא דְּזַבַן לְנִכְסֵיהּ, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יִימַר. אָמַר לְהוּ: סְלִיקוּ לֵיהּ תְּפִלִּין! מַאי קָמַשְׁמַע לָן? מַתְנִיתִין הִיא: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין. מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּסָבַר מִצְוָה קָא עָבִידְנָא, אֲבָל לְעִנְיָן זְבוּנֵי, מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ לָא זָבִין אִינִישׁ, קָמַשְׁמַע לָן.

פרק ז

א ערכין פרק ז - אין אגדות בפרק זה.

פרק ח

א ערכין פרק ח - טו מִשְׁנָה. הִגִּיעַ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאֲלָה, הָיְתָה חֲלוּטָה לוֹ. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ וְאֶחָד הַנּוֹתֵן לוֹ בְּמַתָּנָה. שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "לְצָמִיתֻת". בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה נִטְמָן יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, שֶׁתְּהֵא חֲלוּטָה לוֹ. הִתְקִין הַלֵּל (הזקן) שֶׁיְּהֵא חוֹלֵשׁ אֶת מָעוֹתָיו בַּלִּשְׁכָּה, וְיהֵא שׁוֹבֵר אֶת הַדֶּלֶת וְנִכְנָס, אֵימָתַי שֶׁיִּרְצֶה הַלָּה, יָבוֹא וְיִטֹּל אֶת מָעוֹתָיו.

ב טז אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה אֲבָקָהּ שֶׁל שְׁבִיעִית, אָדָם נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת מִטַּלְטָלָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ". וּכְתִיב: (שם) "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ", דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד. לֹא הִרְגִּישׁ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת שְׂדוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ". לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ, לְסוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב". מַאי שְׁנָא הָתָם דְּקָאָמַר: "לֹא הִרְגִּישׁ", וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָאָמַר: "לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ"? כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, [הֻתְּרָה לוֹ. הֻתְּרָה לוֹ סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא] נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ, סוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כא) "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה", וְאַף עַל גַּב דְּבִתּוֹ לָאו בְּהַאי עִנְיָנָא כְּתִיב, נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּלִזְבּוּן בַּרְתֵּיהּ וְלָא נוֹזִיף בְּרִבְיָתָא, דְּאִלּוּ הָתָם מִיגְּרָעָא וְאָזְלָא, וְהָכָא קָא מוֹסְפָא וְאָזְלָא. לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ סוֹף שֶׁיִּלְוֶה בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ". וּכְתִיב: (שם) "אַל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית", לֹא בָּאתָ לְיָדוֹ, סוֹף שֶׁמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ". לֹא לָךְ אֶלָּא לַגֵּר! [שֶׁנֶּאֱמַר 'לַגֵּר'], וְלֹא לְגֵר־צֶדֶק אֶלָּא לְגֵר־תּוֹשָׁב, [שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגֵר תּוֹשָׁב"], "מִשְׁפַּחַת גֵּר", זֶה נָכְרִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אוֹ לְעֵקֶר", זֶה הַנִּמְכָּר [וְנַעֲשָׂה מְשָׁרֶת] לַעֲבוֹדָה זָרָה [עַצְמָהּ].

ג יז (נחמיה ה) "וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן הַשִּׁבְי סֻכּוֹת, וַיֵּשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת, כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ" וגו'. אֶפְשָׁר בָּא דָוִד וְלֹא עָשָׂה סֻכּוֹת, (בא שלמה ולא עשה סכות) עַד שֶׁבָּא עֶזְרָא? אֶלָּא מַקִּישׁ בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא לְבִיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן, מַה בִּיאָתָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה, (ונתחייבו בתרומות ומעשרות.) אַף בִּיאָתָם בִּימֵי עֶזְרָא, [מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת, וְקִדְּשׁוּ עָרֵי חוֹמָה, וְאוֹמֵר: (דברים ל) "וְהֵבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ". מַקִּישׁ יְרוּשָׁתְךָ לִירוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ. מַה יְרוּשַׁת אֲבוֹתֶיךָ, בְּחִדּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ, אַף יְרוּשָׁתְךָ, בְּחִדּוּשׁ כָּל דְּבָרִים הַלָּלוּ. וְאִידָךְ, דְּבָעֵי רַחֲמֵי עַל יְצֶר דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּבַטְּלֵיהּ, וְאַגִּין זְכוּתָא עֲלַיְהוּ כִּי סָפֵה! וְהַיְנוּ דְּקָא קָרֵא עִילּוּיֵהּ דִּיהוֹשֻׁעַ, דִּכְלָל דּוּכְתֵי כְּתִיב: "יְהוֹשֻׁעַ", הָכָא כְּתִיב: (נחמיה ח) "יֵשׁוּעַ". בְּשִׁלְמָא מֹשֶׁה לָא בָּעָא רַחֲמֵי, דְּלָא הֲוָה זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ, דַּהֲוָה לֵיהּ זְכוּתָא דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַמַּאי לָא לִיבָּעֵי רַחֲמֵי? וְהָא כְּתִיב: "אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ וִירִשְׁתָּהּ". הָכִי קָאָמַר: כֵּיוָן דִּירְשׁוּ אֲבוֹתֶיךָ, יְרֻשָּׁתְךָ אַתְּ. וּמִי מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת? הַשְׁתָּא מִשֶּׁגָּלָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת. עֶזְרָא, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (עזרא ב) "כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים". הֲוָה מָנֵי? דִּתַנְיָא, מִשֶּׁגָּלָה שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְשֵׁבֶט גָּד וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בָּטְלוּ יוֹבְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כה) "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ", בִּזְמַן שֶׁכָּל יוֹשְׁבֶיהָ עָלֶיהָ, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁגָּלוּ מִקְצָתָן. יָכוֹל הָיוּ עָלֶיהָ וְהֵן מְעֹרָבִין שֵׁבֶט בִּנְיָמִין בִּיהוּדָה, וְשֵׁבֶט יְהוּדָה בִּבְנְיָמִין, יְהֵא יוֹבֵל נוֹהֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ, בִּזְמַן שֶׁיּוֹשְׁבֶיהָ כְּתִקּוּנָן וְלֹא

בְּזְמַן שֶׁהֵן מְעֹרָבִין. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: מָנוּ יוֹבְלוֹת לְקַדֵּשׁ שְׁמִיטִין. הָנִיחָא לְרַבָּנָן, דְּאַמְרִי: שְׁנַת חֲמִשִּׁים אֵינָהּ מִן הַמְּנָיָן, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן, לָמָּה לִי? בִּשְׁמִיטִין סַגְיָא! הָא וַדַּאי דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְלֹא מָנוּ שְׁמִיטִין וְיוֹבְלוֹת? וְהָכְתִיב: (ירמיה לד) "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ", וְהַוינָן בְּהוּ: "מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים", וְהָכְתִיב: (דברים טו) "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים". וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שֵׁשׁ לַנְּמָכָר וְשֶׁבַע לַנִּרְצָע. הַהוּא בְּתוֹכֵחָה כְּתִיב, וְקָאָמַר נָבִיא: הַ"שְׁלַחְתֶּם", וְהָכְתִיב: (ירמיה לד) "וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלְּחוּ"! אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יִרְמְיָה הֶחֱזִירָן וְיֶאשְׁיָה בֶּן אָמוֹן מָלַךְ עֲלֵיהֶן. וּמְנָא לָן דְּהַדּוּר? דִּכְתִיב: (יחזקאל ז) "כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב", אֶפְשָׁר יוֹבֵל בָּטֵל וְנָבִיא מִתְנַבֵּא עָלָיו שֶׁיִּבָּטֵל? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָה. וּמְנָלָן דְּיֶאשְׁיָה מָלַךְ עֲלֵיהֶן? דִּכְתִיב: [מ"ב כג) "וַיֹּאמֶר: מַה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה? וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר: הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיהוּדָה, [וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בֵּית אֵל"]. וְכִי מַה טִיבוֹ שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ בְּבֵית אֵל? אֶלָּא כְּשֶׁהֶחֱזִירָן יִרְמְיָהוּ, יֹאשִׁיָּהוּ מָלַךְ עֲלֵיהֶם. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מֵהָכָא: (הושע ו) "גַּם יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי".

ד הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת עֲרָכִין.